

# ARHITECTURA PERIOADEI INTERBELICE DIN CHIȘINĂU ÎN CĂUTAREA IDENTITĂȚII ARTISTICE

Tamara NESTEROV

În martie 1918 Sfatul Țării, primul Parlament al Basarabiei, a adoptat *Declarația de unire a Basarabiei cu România*. Peste jumătate de an, s-a renunțat la autonomie, săvârșindu-se întregirea teritoriului istoric al Moldovei în componența României Mari. Înlocuirea administrației ruse prin sistemul administrativ românesc și instalarea noii realități statale, financiar-economice și social-culturale au coincis cu depresia economică de după Primul Război Mondial, dar, în pofida recesiunii economice, la începutul deceniului al treilea începe o activitate constructivă cu schimbarea orientărilor stilistice.

La momentul Unirii, în orașele mari din fosta Basarabie erau construite deja clădiri administrative, de instruire medie clasică și special-profesională, erau fondate stabilimente curative, de agrement și cultural-iluministe, care au continuat să fie utilizate în același scop și în perioada interbelică, totuși numărul lor era insuficient în raport cu necesitățile crescânde ale societății care pornise pe calea democratizării și a ridicării nivelului cultural prin instruire obligatorie. La aceste clădiri de menire socială, în timp de două decenii s-au adăugat clădiri de tip nou – clădirea Radio, întreprinderi industriale, au fost construite multe case de locuit și edificii cu destinație social-culturală, a căror arhitectură era de o expresie stilistică distinctă. Deși prezenta valențe artistice incontestabile, arhitectura din această perioadă nu a suscitat interesul cercetătorilor, și acest fapt are mai multe explicații.

Rezultatele eforturilor de integrare spirituală și artistică au fost ținute în umbră, minimalizându-se intenționat valoarea rezultatelor obținute de arhitecți și edili în timpul aflării Basarabiei în componența României Mari. O parte din clădirile rămase nefinisate înainte de declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial, în primii ani postbelici, au fost ajustate la exigențele arhitecturii sovietice, fiind apreciate drept creații ale arhitecților care doar le-au finalizat. La aceste momente jenante ale luptei politico-ideologice în scopul denigrării perioadei interbelice, se adaugă și cauze obiective: lipsa documentelor necesare din această perioadă pentru identificarea autorilor și a anilor de edificare a clădirilor interbelice.

După potențialul economic și numărul populației, Chișinăul a rămas cel mai important oraș al regiunii, situându-se pe al doilea loc din România. La începutul perioadei interbelice, modificări ale structurii urbane a orașului nu au avut loc, lucrări de amploare au fost efectuate pentru sanarea albiei râului Bâc și desecarea zonelor palustre aferente. Clădirile noi cu destinație obștească erau introduse în textura urbană deja formată istoric, cu respectarea principiilor anterioare de amplasare a edificiilor noi în front continuu perimetral. Așa au fost amplasate Palatul Culturii (viitorul Teatru Național „M. Eminescu”, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 79), Direcția CFR (str. Mitropolit Dosoftei, nr. 91), dar Clubul Ofițerilor (actualul sediu principal al Mobiasbancă, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 79/1) a fost amplasat cu retragere de la linia roșie a bulevardului, pentru a păstra o porțiune a Scuarului Polițienesc din perioada gubernială, restrâns între clădirile ce vor forma ansamblul monumental, alcătuit din Banca Municipală și proiectatele Palatul Culturii și Clubul Ofițerilor. Retragera de la linia trotuarului se va remarca în continuare drept o tendință spre încălcarea vechilor restricții rusești la amplasarea vilelor urbane și a caselor de raport, urmând dorința de formare a unor jardiniere în față, procedeu caracteristic arhitecturii vernaculare, implementat în locurile virane sau la înlocuirea construcțiilor perisabile din cartierele din partea istorică a orașului.

În Chișinău au continuat să activeze unii arhitecți din perioada rusă, printre care s-au evidențiat mai ales cei care proiectau case de locuit: Țadel Ghingher, Gheorghe Cupcea, Nicolae Mertz, Valeriu Ulinici ș.a. La sfârșitul anilor '30, în proiectarea clădirilor pentru Chișinău s-au inclus tinerii absolvenți ai școlilor de arhitectură: Valentin Mednec, Valentin Voițehovschi, Robert Curț, I. Novițky ș.a. Pregătirea profesională a arhitecților Chișinăului în centrele culturale din Rusia și Europa a condiționat, într-un fel, receptivitatea diferită de către ei a tendințelor stilistice ale timpului. În arhitectura universală, începând din primele decenii ale secolului XX se derulau, în paralel, academismul, romantismul, eclectismul, neoclasicismul, modernismul – curente contradictorii care, după expresia lui Grigore Iones-

cu, „au dominat această perioadă plină de nehotărâri”<sup>1</sup>. Arhitectura clădirilor construite în perioada interbelică în Chișinău, ca și în toată România Mare, stilistic este eterogenă, denotând trei orientări stilistice. Prima era orientarea *neoromânească*, în vogă în Regat începând cu sfârșitul secolului XIX, axată pe afirmarea specificului național; a doua este orientarea *funcționalistă*, în plină desfășurare în Europa și SUA, care, implementată în România, va primi o denumire particulară: *modernul românesc*; și a treia orientare stilistică, utilizată în special pentru clădirile cu amplasament urbanistic important și cu destinație social-culturală de unicat, este *neoclasicismul*, monumental, oficial și rece.

Arhitectura *neoromânească* a fost pregătită de ideile generale care au circulat în a doua jumătate a secolului XIX, orientate împotriva arhitecturii cosmopolite, produse de promotorii eclecticii și ai stilizărilor istorice. O soluție a fost găsită în afirmarea culturii naționale prin valorificarea patrimoniului artistic autohton, care s-a început inițial în literatură și artele plastice, istoricul Alexandru Odobescu îndemnând spre căutarea formelor tradiționale și în arhitectură: „Arhitectul să studieze cu atenție monumentele românești rămase din trecut și să nu piardă nicio ocazie de a folosi [...] elementele artistice”<sup>2</sup>. În anul 1886, a apărut în București Casa Lahovari, proiectată de arhitectul Ion Mincu, prima clădire care va servi mai bine de jumătate de veac drept exemplu al căutărilor specificului național-artistice în arhitectură, însufletind la creație o generație de arhitecți. Organizarea structurală și decorul plastic erau inspirate de casele de locuit din județele Vâlcea și Argeș, cu selectarea formelor care au asigurat efectul plastic. Al doilea model, considerat o capodoperă a stilului neoromânesc, a fost „Bufetul”, proiectat de Ion Mincu în anul 1889 pentru o clădire care trebuia să reprezinte o „cârciumă românească” la Expoziția Internațională de la Paris, dar realizată în 1892 la București. Întreaga construcție a fost compusă din forme și elemente tradiționale ale arhitecturii caselor țărănești și a conacelor boierești din aceeași zonă a Argeșului și Vâlcei. În câteva decenii neoromânescul a devenit stilul oficial al arhitecturii statului, utilizat la proiectarea clădirilor administrative, de instruire generală medie și specială, în arhitectura vilelor și caselor de raport, tratat identificându-se

cu prosperarea culturii românești. Opinia publică îl recepționa ca un stil adânc patriotic, iar pentru majoritatea basarabenilor răspândirea stilisticii neoromânești în stânga Prutului era un rezultat vizual al integrării Basarabiei cu patria, stil devenit specific statului național unitar România. Pe teritoriul nou intrat în componența României Mari, acest stil a obținut denumirea, lansată prin documentele oficiale, „stilul Ștefan cel Mare”, iar în Regat – „stilul Constantin Brâncoveanu”, în expresia artistică, ca într-un aliaj, fiind asociate forme arhitecturale specifice teritoriilor istorice ale Moldovei și ale Țării Românești.

Un promotor al acestui stil în Basarabia a fost Vișarion Puiu, din 1923 episcop de Hotin, cu reședința la Bălți. Stilul s-a răspândit în arhitectura bisericilor din acest județ, în arhitectura civilă: clădiri ale administrației locale (primării), școli rurale, locuințe ieftine, dar a fost preluată și în arhitectura locuințelor luxoase.

Cât de răspândit a fost acest stil în arhitectura Chișinăului este greu de determinat din cauza pierderilor pe care le-a suferit fondul construit, atât în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cât și în timpul refacerii postbelice, dar, judecând după numărul clădirilor păstrate, marea majoritate o formau casele particulare de locuit și casele de raport.

Casele particulare au o organizare planimetrică confortabilă: retrase de la linia roșie, cu intrare de onoare dinspre stradă și cu o ieșire secundară spre curtea din spatele casei. Sunt construite într-un parter, mai rar, ridicate pe un demisol sau înălțate cu un etaj, dotate cu spații semideschise, balcoane, loggii, terase, galerii cu stâlpi din lemn și piatră, ce le conferă un caracter deschis spre grădina cu vegetație de lângă casă. Aspectul pitoresc este asigurat de gruparea asimetrică a două-trei volume de diferită înălțime, dintre care cel dominant tinde spre un aspect de turn sau foișor. Asemenea case s-au păstrat pe str. Alexandru Bernardazzi 52, str. Mihai Kogălniceanu 69, str. Alexei Mateevici 68, 93, 119, str. Alexei Șciusev 115, str. Columna 154, marea majoritate a acestor imobile fiind construită după proiectele arhitectului Nicolae Mertz<sup>3</sup>. [foto 1]

Casele de raport, construite în stil neoromânesc, sunt de două tipuri. Primul tip constă dintr-un parter, alcătuit din două apartamente, fiecare cu același confort, ca și casele particulare. S-au păstrat pe str.

<sup>1</sup> Gr. Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, București: Ed. Tehnică, 1982, p. 568.

<sup>2</sup> Gr. Ionescu, *op. cit.*, p. 548.

<sup>3</sup> E. Râbalco, „Arhitecturii Chișinăului. 1804-1940”, în *Centrul istoric al Chișinăului la începutul secolului al XXI-lea*, Chișinău: Arc, 2010, p. 556.



**Foto 1.** Vilă urbană în stil neoromânesc, str. Alexandru Bernardazzi, nr. 52.

Veronica Miclea 5, str. Maria Cibotari 61. Compoziția lor asimetrică, cu acoperișul înalt, în pante cu streșini late, cu fațadele unificate datorită brâielor din continuarea plitelor de pervaz, asigură un aspect exterior pitoresc. [foto 2]

Al doilea tip de casă de raport în spirit neoromânesc este alcătuită din parter și etaj, având aspect de vilă particulară, soluționată pentru două apartamente, fiecare distribuit pe un nivel. Casa de raport de pe str. Sf. Țării 51 are un aspect pitoresc datorită turnului cu foișor de la colțul casei și a galeriilor suprapuse, amenajate în partea orientată spre stradă: la parter cu arcade largi din piatră, sprijinite pe coloane joase și robuste, iar la etaj – cu stâlpi eleganți din lemn de la galeria etajului, care susțin streșina lată a acoperișului. [foto 3]

O altă casă de raport pentru două apartamente, aflată pe str. Mitropolit Dosoftei 91, este alcătuită tot din parter și etaj, cu distribuția separată pe verticală a apartamentelor, cu deosebirea că etajul era destinat închirierii, având unicul acces direct din stradă, iar accesul în apartamentul proprietarului



**Foto 2.** Casă de raport pentru două apartamente, cu aspect de vilă în stil neoromânesc, str. Veronica Miclea, nr. 5.



**Foto 3.** Casa de raport pentru două apartamente, cu aspect de vilă în stil neoromânesc str. Sf. Țării, nr. 51. Foto ante-1990.

lui de la parter era soluționat din curtea proprietății imobiliare. Aspectul expresiv exterior al casei a fost asigurat de compoziția disimetrică, acoperită de o învelitoare cu pante repezi, care, ca o cușmă, acoperă casa, la care se adaugă rezalitul central al fațadei principale, cu rol de turn, subliniat de acoperișul său separat. [foto 4]



**Foto 4.** Casă de raport pentru două apartamente, cu aspect de vilă în stil neoromânesc, str. Mitropolit Dosoftei, nr. 91.

În stil neoromânesc au fost construite câteva școli primare în suburbiile Chișinăului, utilizându-se un proiect-model de școală. Într-o stare satisfăcătoare, utilizate în același scop, sunt școlile pe str. Muncești, nr. 400, str. Schinoasa-deal, nr. 7, str. Traian, nr. 3, str. Hanul Morii ș.a. Școlile sunt ridicate într-un nivel, pe un plan rectangular, aliniat cu latura lungă liniei roșii a străzii. Planimetria corespunde cerințelor procesului de studii, cu patru săli de clase, de o parte a unui coridor luminos, luminat lateral prin ferestre, prin care este ieșire spre curtea interioară a școlii. Intrarea principală era dinspre stradă, prin-

tr-o loggie adâncă, în arc în plin cintru, cu arhivolta sprijinită pe coloane robuste, joase cilindrice. Intrarea era evidențiată în exterior sub forma unui turn jos, acoperit în formă de cort. Ferestrele sunt largi, rectangulare, fără ancadramente, cu plite de pervaz, sprijinite pe console pătrate. Friza de sub cornișa simplă este delimitată de restul paramentului printr-un brâu din zimți, executat din cărămizi așezate în zigzag. În pereții interiori ai loggiei sunt nișe scobite, în arc în plin cintru, inspirată din arhitectura istorică. [foto 5]

O clădire de mari proporții, cu un important rol urbanistic, a fost sediul Direcției Căilor Ferate (sau o școală pentru copiii feroviarilor, str. Mitropolit Dosoftei, nr. 99). Este o clădire în două etaje, ridicată pe un demisol, amplasată la colțul cartierului, cu fațadele aliniate liniei roșii ale străzilor Mitropolit Dosoftei și Mitropolit Petru Movilă. Colțul clădirii orientat spre intersecția străzilor este teșit, prin el fiind organizată, pe trepte monumentale, intrarea principală în clădire. Planul este simetric față de axa, trasată diagonal, care trece prin holul și scara de acces



Foto 5. Școala primară în stil neoromânesc, str. Muncești, nr. 1.

la etaj. Compoziția fațadelor era identică – la parter ferestrele sunt în arc în plin cintru cu arhivolte simple în formă de plintă cu evidențierea cheii de boltă, cărora la etaj le corespund ferestre alungite îngemănate de formă rectangulară. Aspectul monumental al clădirii este determinat și de elementele orizontale robuste, cum ar fi cordonul care desparte demisolul de parter, linia continuă a pervazului ferestrelor de la parter și plinta care desenează friza superioară a pereților. Impresia de stabilitate a clădirii este atribuită de soclul masiv, cu golurile mici de aerisire ale subsolului, contrastul subliniind și mai mult monu-



Foto 6. Clădirea Direcției Căilor Ferate în stil neoromânesc, str. Mitropolit Dosoftei, nr. 99.

mentalitatea edificiului. Clădirea este acoperită cu o învelitoare înaltă din țigă roșie, cu penetrație de pante. Influența modernismului este resimțită în policromia detaliilor, prezența unor forme geometrice situate între parter și etaj și de jocul de forme istorice stilizate. [foto 6]

Pentru identificarea elementelor morfologice și a sintaxei compoziționale a stilului neoromânesc, în Regat au fost organizate studii în profunzime a monumentelor de arhitectură ecleziastică și civilă, fiind fondată, după îndemnul istoricilor, Comisiunea Monumentelor Istorice. Au fost măsurate și studiate în detaliu mostrele medievale de arhitectură. Eforturile de documentare tehnică s-au încununat cu alcătuirea unor monumentale serii de uvraje, executate în condiții grafice excepționale, în patru volume pentru teritoriul istoric al Țării Românești, editate între anii 1927 și 1937 de Nicolae Ghica-Budești, și în trei volume pentru Moldova, editate în anii 1925-1932 de Gheorghe Balș. Și în Basarabia, în curând după Unire, au fost inițiate studii ale monumentelor istorice, fiind editate între anii 1924 și 1932, sub conducerea lui Ștefan Ciobanu, trei anuare.

Entuziasmul documentării tehnice minuțioase a patrimoniului arhitectural istoric național a fost lovit de schimbarea stilisticii în arhitectură, neoromânescul trecând, în deceniul trei, de apogeul recunoașterii profesioniste ca singurul stil care ar fi împăcat aspirațiile naționale cu evoluția firească a arhitecturii ca artă și expresie a progresului social și tehnic.

Orientarea stilistică funcționalistă, care de la începutul secolului XX a cuprins Europa și SUA, a apărut în urma căutării expresivității arhitecturale în baza propriului limbaj plastic. Exigențele funcționalismului au derivat din potențialul de utilizare a materialelor de construcție în funcție de calitățile tehnice și decorative, din organizarea clădirilor în corespundere cu destinația lor, efectul plastic rezul-

tând din orchestrarea compozițională a volumelor și formelor.

Stilistica funcționalistă era în corespundere cu legitățile de evoluție a formelor arhitecturale care, sub presiunea progresului tehnic și a revoluțiilor sociale de la începutul secolului XX, au răsturnat valorile clasice ale arhitecturii. S-a mizat pe puritatea geometrică a formelor arhitecturale, dominate grafic de linii orizontale, armonizate prin proporții, cu ritmul egal al golurilor pe fundalul plinurilor, accentuate de efectele clar-obscurului, acoperișurile plate, efectele coloristic monocrome și contrastul de factură din combinarea aleasă a materialelor de construcții, puse în operă printr-o manoperă de calitate înaltă – procedee utilizate ca o paletă compozițională a arhitecților.

Arhitecții români au devenit promotori activi ai stilului funcționalist, care în România interbelică s-a impus vertiginos sub denumirea *modernul românesc*. Activi în promovarea arhitecturii funcționaliste au fost arhitecții metropolei Gh. Cantacuzino, Duiliu Marcu, Horia Creangă, care au dat dovadă și de talent publicistic, înscriindu-se în tradiția timpului cu mesaje asupra noii viziuni de creație. Horia Creangă, prin 1935, a formulat esența arhitecturii modernismului, care poate concura cu cele mai inspirate elogi aduse arhitecturii contemporane: „...arhitectura va evolua liber, [...] prin simplitate. Arta aceasta va răspunde [...] gustului superior și aristocrat al liniilor simple, subtile și albe, încercări de reprezentare a infinitului. Arta aceasta va produce un rafinat sentiment estetic, lăsând privirea să alunece neobosită pe linii calme [...] și poate va fi pentru societatea viitoare o satisfacere intimă a aspirației sale spre ideal”<sup>4</sup>.

Nu sunt cunoscuți arhitecții care au activat în Chișinău în stil funcționalist, deși clădiri în această manieră sunt cunoscute. O particularitate caracteristică a stilului funcționalist a fost utilizarea lui la construcția clădirilor și a instalațiilor tehnice apărute datorită progresului tehnic, cum, de exemplu, era clădirea complexului Radioului din Chișinău, construit pe locul clădirii de spectacol Auditoriul „Pușkin” și distrus în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Clădirea avea un aspect auster, cu pereții tencuiți neted, străpuși de golurile ferestrelor amplasate rar, într-un ritm egal.

Mult apreciat a fost stilul funcționalist în arhitectura caselor de locuit particulare, a vilelor urbane



Foto 7. Vilă urbană în stil funcționalist, str. Mihai Eminescu, nr. 36.



Foto 8. Casă de raport pentru două apartamente, în stil funcționalist, str. Mihai Eminescu, nr. 33.

și a caselor de raport. Dintre locuințele construite în această perioadă se remarcă arhitectura unei case de locuit care întrunește toate particularitățile stilului funcționalist, aflată pe str. Mihai Eminescu 36. Amplasată cu o retragere de la linia roșie a străzii, are fațada disimetrică, dominată de defalcările orizontale, întrerupte de volumul vertical al portalului, care accentuează intrarea [foto 7]. Spre stradă sunt orientate două încăperi: salonul și cabinetul, spre curtea din spatele clădirii, este orientată grupa dormitoarelor și a dependințelor. În interiorul acoperișului, ascuns după atic, sunt amenajate câteva dormitoare cu iluminare dinspre curtea interioară. Asemenea vile urbane în stil funcționalist s-au păstrat pe str. Mihai Kogălniceanu 52, str. Sfatul Țării 2 etc.

Case de raport în stil funcționalist, ridicate în două niveluri: parter și etaj, pentru două apartamente, cu repartizarea lor separată pe etaje, s-au păstrat pe str. Mihai Eminescu 33, str. Vlaicu Pârcălab 55. Specific acestor imobile este acoperișul plat, pere-

<sup>4</sup> P. Constantin, *Dicționar universal al arhitecților*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 212.

ții netezi tencuiți, scoaterea în evidență a detaliilor arhitectonice prin nuanțe mai deschise de culoare. [foto 8]

În spirit funcționalist a fost proiectat pentru Chișinău complexul Cercului Militar, intenție rămasă nerealizată, care ar fi ocupat un cartier întreg. O altă clădire din această perioadă a fost Clubul Ofițerilor, construit pe un plan în segment de cerc – o configurație evident funcționalistă, dar clădirea, din cauza depresiei economice, a fost conservată, apoi terminată în anii postbelici, cu ajustarea interioarelor Clubului Ofițerilor pentru hotelul Moldova (bd. Ștefan cel Mare 79/1). Arhitectura fațadei sale principale are conotații compoziționale cu o fațadă a proiectatului Cerc Militar, forme interpretate în anii postbelici în spiritul arhitecturii Renașterii: o clădire cu două etaje, dominată de un etaj atic. Partea centrală are forma unui portic colosal din șase coloane corintice, între care, în partea inferioară, se află ferestrele alungite în arc ale restaurantului, dominate de balcoanele mici de la etaj, o multiplicare a loggia del Capitaniato a lui A. Palladio din Vicența, motiv îndrăgit al renașcentismului din anii interbelici și postbelici ai URSS. Clădirea acum este refăcută în spirit postmodern pentru sediul principal al Mobiasbancă. [foto 9, 10]

În afară de aceste două orientări stilistice principale, care se identifică lejer în aspectul clădirilor construite în orașele basarabene în perioada interbelică, se disting clădirile publice de mare prestață socială cu arhitectura soluționată în spiritul stilului *neoclastic*, cum a fost Palatul Culturii, fondat la începutul anilor '30 ai secolului XX. [foto 11]

Din cauza depresiei economice, clădirea aproape gata construită, cu cupola așezată deasupra sălii de spectacol, în 1938, a fost conservată. În anii 1949-1953 clădirea a fost adaptată pentru Teatrul Muzical Dramatic, astăzi Teatrul Național „Mihai Eminescu” (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 79). Formele arhitecturii interbelice au fost păstrate până la detalii, arhitectura neoclasică fiind binevenită în perioada postbelică, pliată perfect pe orientarea renașcentistă, privită ca un ideal artistic cu semnificație umană pentru societatea sovietică.

Clădirea Teatrului, ridicată în trei niveluri, dintre care cel superior era tratat sub formă de atic, ocupă colțul unui cartier, mărginit lateral de strada Mihai Eminescu, amplasată cu o retragere de la linia bulevardului Ștefan cel Mare, cu intrarea principală ridi-



Foto 9. Complexul Cercului Militar și clădirea Clubului Ofițerilor, refăcută postbelic pentru hotelul Moldova, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 79/1.



Foto 10. Fațada hotelului Moldova, modificată în stil postmodern.



Foto 11. Clădirea Palatului Culturii în proces de construcție, 1937.



Foto 12. Clădirea Teatrului Național „Mihai Eminescu”, 2010.

cată pe un podium din trepte, ce-i conferă edificiului o monumentalitate sporită, la ce contribuie și porticul central din patru coloane ale ordinului corintic, flancat de stâlpi prismatici, pe care se sprijină frontonul triunghiular. Fașadele laterale au o compoziție simetrică, cu porticuri centrale din câte șase coloane la mijlocul fașadelor, cu rezalite, prin care au loc intrările laterale în clădire, încununate cu frontoane triunghiulare. Două intrări laterale secundare, amplasate la sud și nord, conduc direct din stradă și din scuarul aferent în foaierea teatrului. [foto 12]

Tot în spirit neoclasic a fost soluționată fașada Uzinei de Apă, construită în 1937, dar distrusă în timpul războiului. În aspectul clădirii prin care se capta apa izvorului istoric Fântâna Mare, au fost revocate arcadele specifice ultimei lui amenajări, când apa era distribuită prin mai multe orificii în arc, dar într-o manieră viguroasă, cu bolțari masivi din piatră. [foto 13]

În anii socialismului valoarea arhitecturii interbelice s-a minimalizat intenționat pentru a justifica erodarea fondului construit în perioada postbelică. În literatură nu se indicau corect anii realizării obiectivelor de importanță urbanistică din această perioadă. Multe clădiri cu destinație publică, începute în perioada interbelică, erau indicate ca finalizate în perioada sovietică, atribuite unor arhitecți a căror implicare se rezumase doar amenajarea interioarelor și la ajustarea clădirii la funcțiuni noi.



Foto 13. Fașada Uzinei de Apă, vedere de la inaugurare, 1937 (dispărută).

Astfel, politica antiromânească de după 1944, orientată spre discreditarea autorităților românești, nu a distrus integral operele de arhitectură realizate în perioada interbelică după proiectele lucrate de arhitecți locali sau din Vechiul Regat, care, deși păstrate în Chișinău fragmentar și lacunar, prezintă mărturii ale activității arhitecturale de o bună calitate artistică, servind și astăzi necesităților pentru care au fost proiectate și construite, oferind confort și siguranță în starea structurii lor materiale.

#### Bibliografie selectivă

Cantacuzino, Gh. *Introducere la studiul arhitecturii*. 1929.

*Centrul istoric al Chișinăului la începutul secolului XXI. Repertoriul monumentelor de arhitectură*. Chișinău: Arc, 2010.

Constantin, P. *Dicționar universal al arhitecților*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

Ionescu, Gr. *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*. București: Ed. Tehnică, 1982.

Mandache, V. *Stilul arhitectural neoromânesc: origini și evoluție. Opinii și analize*. <http://wp.me/pFpRa-l>, accesat 16 august 2015.

Monda, Jean. *Stilul arhitecturii contemporane*. București: Albatros, 1986.

*Monitorul oficial*. Primăria Chișinăului, 1937.

Nemțeanu, Ruxandra. *Stilul neoromânesc, un stil regional european*. București: Editura Renaissance, 2010.